

30. *Чіпка Галактіон*. Свій до чужого / Галактіон Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 256. — С. 5.
31. *Чіпка Галактіон*. Синява і сонце / Галактіон Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 72. — С. 5.
32. *Чіпка Галактіон*. Тернистим шляхом (Памяти Ігоря Лоського) / Галактіон Чіпка // Діло. — 1936. — Ч. 120. — С. 7.
33. *Чіпка Галактіон*. Традиційне недовіря / Галактіон Чіпка // Діло. — 1935. — Ч. 117. — С. 7.
34. *Чіпка Галактіон*. У вирі карнавалів III / Галактіон Чіпка // Діло. — 1931. — Ч. 35. — С. 2.
35. *Чіпка Галактіон*. У вирі карнавалу / Галактіон Чіпка // Діло. — 1930. — Ч. 29. — С. 4.
36. *Чіпка Галактіон*. У двадцяті роковини (Памяти Федора Черника) / Галактіон Чіпка // Діло. — 1938. — Ч. 258. — С. 13.
37. *Чіпка Галактіон*. Харч і психіка / Галактіон Чіпка // Діло. — 1934. — Ч. 94. — С. 7.

Андрій Беницький

ЛИСТИ МИХАЙЛА РУДНИЦЬКОГО
ДО СОФІЇ ЯБЛОНСЬКОЇ:
комунікаційні особливості

Визначено тематичні домінанти листів Михайла Рудницького до Софії Яблонської; окреслено досвід їхньої співпраці над виданням роману «Чар Марока», означено редакторський вплив М. Рудницького на творчість журналістки.

Ключові слова: *Софія Яблонська, Михайло Рудницький, листування, «Чар Марока», газета «Діло», журнал «Нова Хата».*

Определены тематические доминанты писем Михаила Рудницкого к Софии Яблонской; очерчен опыт их сотрудничества над изданием романа «Чар Марока», определено редакторское влияние М. Рудницкого на творчество журналистки.

Ключевые слова: *София Яблонская, Михайло Рудницкий, переписка, «Чар Марока», газета «Дило», журнал «Нова Хата».*

Thematic dominants of Mykhaylo Rudnytskyi's correspondence to Sofia Iablonska have been defined, the experience of their cooperation in the publication of the novel «A Charm of Morocco» has been outlined, the editorial influence of M. Rudnytskyi on the journalist has been determined.

Key words: *Sofia Iablonska, Mykhaylo Rudnytskyi, correspondence, «A Charm of Morocco», newspaper «Dilo», «Nova Hata» magazine.*

Софія Яблонська-Уден (1907—1971) — відома українська письменниця, журналістка, фотограф та кінооператор-документаліст, мандрівниця. Народилася у Галичині, 1927 р., мріючи навчитися знімати кіно, виїхала в Париж. У 1930 р. помандрувала до Марокко й свої враження від поїздки виклала в романі «Чар Марока». Згодом як журналіст здійснила навколосвітню подорож, яку описала в романі «Далекі обрії» та зафіксувала у фото- й відеозйомках. Упродовж цієї подорожі відвідала Порт-Саїд, Джібуті, Цейлон, Французький Індокитай, провінцію Юннань (Китай), Сіам, Малайські острови, Яву, Балі, Таїті, Австралію, Нову Зеландію й США. Постійно надсилала нариси про свої мандри до галицьких часописів для жінок — «Нової Хати» та «Жіночої Долі», ставши, таким чином, обличчям галицької емансипації 1930-х рр. П'ятнадцять років прожила в Китаї і лише 1950 р. повернулася до Франції, де оселилася на острові Нуармутьє.

Михайло Рудницький (1889—1975) — український журналіст, літературний критик, письменник, перекладач... Важливо вказати, що М. Рудницький був одним із локомотивів літературного руху в Галичині. Стоячи на засадах дещо дискредитованого нині поняття «євроінтеграція», не давав галицькій літературі замкнутися в собі, постійно наголошував на необхідності «зшити» українське із європейським. 1930-ті рр. стали періодом розквіту його кар'єри: редагування газети «Діло» (провідний часопис Галичини) та надзвичайно якісного літературно-мистецького журналу «Назустріч», обрання дійсним членом НТШ та професором кафедри української літератури у Львівському університеті, вихід базових для української літературної критики праць «Між ідеєю та формою» (1932) і «Від Мирного до Хвильового» (1936). Далі — радянська окупація та машкара простого професора, за якою вже дуже важко було розгледіти енергійного, уїдливого, критичного та без міри цинічного Мефістофеля, яким Рудницького, за спогадами Петра Карманського, нарік сам Іван Франко [1].

Упродовж тривалих досліджень життєвої і творчої біографії С. Яблонської нам пощастило знайти в Парижі її архів, упорядку-

ванням якого займається онука — Наталі Уден. Оскільки пані Наталі не володіє українською мовою, вона попросила нас допомогти систематизувати кириличні матеріали, серед яких ми й виявили 33 листи та 2 листівки М. Рудницького до С. Яблонської. Наперед зауважимо: «білі плями» у листуванні наштовхують на думку, що матеріалу могло бути набагато більше, проте не завжди відправлені М. Рудницьким «коперти» знаходили адресатку, про що обоє часто згадують в епістолярії. Причина проста: Софія, мандруючи, постійно змінювала поштові адреси, а листи в той час долали десятки тисяч кілометрів набагато повільніше, ніж зараз. Судячи з датування, листування тривало дев'ять років — від 1930 р. до 1938 р. Можливо, потім листування перервалось, бо через трагічне сум'яття Другої світової війни згубилися адреси, а може, продовжувалося, проте Софія з якихось міркувань просто не зберегла наступних листів. У всякому разі, свої твердження опираємо суто на наявні матеріали, а будь-які припущення маркуємо вставними словами на позначення сумніву. (Оскільки листи зберігаються у приватному архіві і нині вперше вводяться у науковий обіг, посилянь на місце зберігання кожного листа не робитимемо.)

Щодо тематики листів, то тут ми виокремили дві домінантні тематичні лінії: дружню та професійну. До першої належать розповіді М. Рудницького про свої плани, враження від вакацій, стан здоров'я, вітання від спільних із С. Яблонською знайомих, наприклад Степана Левинського чи Ліни Малицької, більше відомої як Дарія Віконська. Проте, гадаємо, тут важливий не стільки перелік тем, адже в усіх друзів чи добрих знайомих вони приблизно однакові, скільки та особлива тепла інтонація, з якою М. Рудницький промовляє до Софії, тому для того, щоб налаштуватися на відповідний настрій, пропонуємо ознайомитися з уривком його листа від 29 вересня 1931 р.: «...Спомин про Вас із вулиці Зеленої залишив мені д[уже] приємний образ. Та не гадайте, що лякаюся його розсіяти новою зустріччю. Я певний, що вражіння змінилось би. Знаю, що значить Париж і роки його досвіду, що загострюють зір і думку. Дуже тішать мене Ваші слова про паню Л[іну Малицьку]. Взаємна симпатія між жінками — досить рідка в нас поява. А може нічого про це не знаю як мужчина? Чи повторити Вам ще раз, як дуже жалую, що в такій хвилині не розмовляю з Вами особисто?...».

Другою наскрізною темою є друкування текстів — публіцистичних і художніх — С. Яблонської, оскільки з листування дізнаємося, що М. Рудницький опікувався долею її рукописів у Галичині. Він був для Софії і видавничим агентом, і менеджером, і редактором в одній особі. Фраза «Prêt à tous les services» («Готовий до будь-яких послуг»), яку М. Рудницький інколи використовував на прощання, була не просто формою ввічливості. Тож у цій статті ми хочемо сконцентруватися на стосунках М. Рудницького та С. Яблонської в рольовій моделі «редактор — автор». Надзвичайно показовою в цьому контексті є епопея з публікацією та «призначенням» заголовка Софійчиному рукопису — «Я і Марока», адже саме М. Рудницький є автором значно елегантнішої назви — «Чар Марока», під якою, власне, і вийшов роман у 1932 р. коштом книгарні Наукового товариства ім. Шевченка у Львові.

Перша згадка про рукопис у листах М. Рудницького датується 15 листопада 1930 р.: «Щодо “Споминів Марока” то я вважаю, що їх можна видрукувати. Що більше і жаль, щоби вони пропали в газеті, тим більше, що “Діло” й так не платить за фейлятони. Тому я дав прочитати рукопис редакторкам місячника “Нова Хата” (часопис львівського промислового жіночого кооперативу “Українське Народне Мистецтво”, що видавався упродовж 1925—1939 рр. — А. Б.), моїм добрим знайомим, а вони готові друкувати їх у своїм журналі». Однією із «знайомих редакторок» була Лідія Бурачинська. Між нею та С. Яблонською після перших публікацій останньої у галицькій міжвоєнній пресі зав’язалася дружба, свідченням чого є особливо ніжна тональність їхнього листування, яке міститься у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Зауважимо, що рішення М. Рудницького спробувати опублікувати уривки «Чару Марока» у «Новій Хаті» було правильним, адже це часопис про жінок і для жінок, відповідно нариси про мандрівку молодій незалежній галичанки, яка не побоялася самотужки поїхати у тоді ще надзвичайно патріархальну та доволі небезпечну країну, — ідеальний контент для подібного видання. Таким чином, у «Новій Хаті» впродовж усього 1931 р., починаючи з березневого номера, уривками було опубліковано приблизно 3/4 обсягу роману.

У листі від 12 грудня 1930 р. М. Рудницький, розуміючи потребу “розігріти” інтерес галицької публіки до молоді авторки ще

до виходу її першого опусу повноцінним виданням та до публікації його частинами в «Новій Хаті», пропонує С. Яблонській дати статтю до газети «Діло»: «Нині пишу з таким запитом: може Ви маєте в своїй теці яку тему на один фейлятон до різдвяного (великого) числа “Діла”. “Лист із Парижа” — про те, що бачите, переживаєте, — мову, малярів, каварню — байдуже. 7—10 листків шкільного зшитка. [...] Це був би добрий дебют для Вас. Пишіть як лист, просто, безпосередньо». С. Яблонська, вірогідно, знехтувала проханням М. Рудницького, принаймні у «Ділі» нічого подібного ані у вказаний Рудницьким час, ані пізніше опубліковано не було. Проте в архіві науково-мистецького журналу «Нові Шляхи» натрапляємо на цікаву знахідку — датований 10 березня 1930 р. лист С. Яблонської до Антіна Крушельницького (головного редактора «Нових Шляхів») [2] із докладеною статтею «Листи з Парижа. Вистава картин Сезана». Виявляється, М. Рудницького з подібним проханням випередив Федь Федорців (галицький журналіст, публіцист, редактор «Діла» та «Нових Шляхів»): «Високоповажний пане Редактор, — звертається С. Яблонська до А. Крушельницького. — Вибачте, будь ласка, що пишу особисто до Вас, а не до адміністрації, але це я в наслідок листів від п. Ф. Федорціва, у яких він просив мене посилати систематично до Н. Шляхів актуальний допис з Парижа в формі листів. Знаючи стан його здоров'я я волю післати цей перший допис безпосередньо Вам... В мене геть ще немало готового матеріялу з паризького життя (спеціально зі сфер малярських) — але я відкладаю це на потім». Однак з якихось причин ця стаття так і не вийшла в «Нових Шляхах», хоча А. Крушельницький в листі до С. Яблонської від 26 травня 1930 р. писав: «...Нотатку про виставку надрукуємо в липневому числі...».

Гарними новинами стосовно потенційної публікації М. Рудницький вітає Софію у листі від 3 червня 1931 р.: «Справу Вашої книжечки я полагодив дуже вдатно. Відбитку бере на себе Книгарня Наук. Тов. ім. Шевч., дистанете 50 авторськ. примірників. Вже перші аркуші разом із текстами із “Нових Шляхів” будуть видрукувані цього місяця; решта в міру друку в “Н. Хаті”. Сам зроблю коректу і подбаю за видання. Ви подумайте заздалегідь за обкладинку, нехай Вам намалює хто зі знайомих. Також і про заголовки книжки. Я пропонував би щось свіжого в роді: “Скок до Мароко”

або “Одним оком на Мароко”... скажіть, як думаєте?..». Як виявилося, про обкладинку Софія попросить свого близького друга Романа Турина (живописця, кінорежисера, людину, що відкрила світові знаменитого лемківського художника-примітивіста Никифора Дровняка). Далі М. Рудницький пропонує С. Яблонській використати як передмову нібито надісланий нею разом із рукописом лист і сам же складає його: «Крім цього піддаю Вам таку думку: на передмову напишіть коротесенько у формі листа до мене, що поручаєте мені рукопис, що Ви не професійна письменниця, як Ви почали писати... і тд. Уявляю собі це так: “В[исоко]пов[ажному] М. Р. Львів. Париж.....1930. Monsieur Вибаچه, що майже незнайома, турбую Вас своєю писаниною... Надсилаю Вам свої вражіння з подорожі. Будь ласка, прочитайте і якщо там що варт передайте до друку, де вважаєте за відповідне...”. Такий лист буде для мене приводом написати після виходу книжки рецензію у формі листа до Вас у “Ділі” — і це зверне на книжку увагу». З маркетингової точки зору М. Р. запропонував чудовий хід, адже як редактор він думав насамперед про комерційний успіх потенційного видання, а гарна історія, чи то пак — передісторія, такому успіху неабияк сприяє, проте Софія чи то через бажання бути чесною зі своїм читачем, чи з якихось інших міркувань на цю маленьку інсценуацію не погодилася, оскільки роман вийшов узагалі без передмови.

У листі від 8 липня 1931 р. читаємо: «Отже пропоную Вам заголовок: “Одним скоком до Мароко”. Це подобається моїм приятелям. На вінеті (обкладинці. — А. Б.) треба дати лише: Софія Яблонська Одним скоком до Мароко...». Вірогідно, літеру «С» М. Рудницький підкреслив не випадково, зацентрувавши на тому, що вибір початкової літери імені є, по суті, вибором ідентичності для авторки, яка на початках підписувалась на польський манер — Зофія (Zofia). З цього ж листа дізнаємося, що Софія просила М. Р. про передмову: «Щодо передмови — хто зна, може напишу, або книжка буде без. Кажу “може”, бо це залежатиме від того, чи зможу написати, як бажав би (треба виїмкового настрою і ... думок)».

Ймовірно, у справі заголовка Софія не погодилася з М. Рудницьким та запропонувала, на її думку, компромісний варіант, тому в листі від 27 липня 1931 читаємо: «Я безумовно проти заголовка

“Я в Марокко”. . . . Не обстоюю за своїми, але це “Я” претенсіональне. Н. Н. Ewers (Ганс Гайнц Еверс — німецький філософ, письменник та мандрівник, автор книги про подорож до Індії “Indien und Ich”. — А. Б.) назвав свою книжку “Індія і я” [...] — “Я” на другім місці, свідомо, бо всі знають його як ексцентрика і “pervers” [...] крім цього Марокко не є ніщо таке, чому можна би протиставляти себе або з чим себе вязати [...] Нарешті не треба нашої публіки відпихати від книжки, яку я рад би їй поручити. А наша публіка химерна, як дитина...». Зауважмо, що для обстоювання своєї думки М. Р. добирає досконалий аргумент: мовляв, навіть авторитетний та відомий своєю екстравагантністю письменник ставить «я» на друге місце, відповідно авторці-дебютантці потрібно діяти симетрично. Варто зазначити, у своїх заувагах щодо Софійного авторського его М. Рудницький не був самотнім, адже від надмірної егоцентричності письменницю застерігав і Володимир Винниченко, з яким вона познайомилася у Франції. Доказами цього є два записи у його щоденнику. Перший датований 21 січня 1929 р.: «Лист до Жада. (Побойовання, чи вистачить у дівчини багатства її “я” для літературної діяльності. За цим “я” вона не бачить світу і людей)». Другий — від 8 лютого 1929 р.: «Лист до Жада. (Маленька лекція про її егоцентризм. Якщо зміст її літературних праць буде все Жад та Жад, то нічого путнього не вийде з таких “творів”». У цьому ж контексті побіжно згадаємо про розділ «Чару Марока», який називається «Діточа мрія» і був опублікований в «Новій Хаті» (1931. — Ч. 6), проте не увійшов до книги. С. Яблонська пише: «Моя Зоря принесла мені листа із Парижа. Ви пишете: придивляйтесь буттю, вглиблюйтесь, аналізуйте! Стережіться вашої власної тіні, що грозить затінням усього, що оточує вас. Ви згадуєте цього великого ворога — мою тінь...». Судячи зі змісту, вірогідно, ці слова належать саме Володимирі Винниченку, який на той час мешкав у Парижі.

Проте у тому ж листі (від 27 липня 1931 р.) Рудницький як справжній наставник і ментор разом із доречною критикою не забуває висловити не менш слушний комплімент: «Цікаво, чи Ваша праця в Криниці дає Вам змогу читати укр. книжки. Маєте почуття стилю (ритму), тому й не треба занедбувати словника, зворотів. У нас такі рідкі автори, що вміють бачити, і ще рідші, що вчаться

писати. Не марнуйте часу, ні таланту...». Під «працею в Криниці» М. Рудницький, певно, має на увазі Софійн невеликий бізнес — пансіонат, який вона відкрила на знаменитому польському курорті Криниця-Здруй (Krynica-Zdrój).

У листі від 25 вересня 1931 р. М. Рудницький інформує С. Яблонську про просування у справі виходу її книги: «Та спершу відповім ділово про книжку. Взяла її на себе книгарня Наук. Тов. ім. Шевч. [...] Щодо вінети то буде в колірах. Друкувати її в Парижі неможливо з технічних причин. Тут зроблять це добре. Я припилюю і Ви не будете мати клопотів...». Далі ж мова знову йде про назву, і тут мусимо оцінити зусилля та наполегливість М. Рудницького в доборі навіть не «комерційного» наймення, а такого, яке ідеально б пасувало образу авторки, творило б цілість і з темою, і зі стилістикою її письма: «Щодо заголовка то я проти єдиної дрібниці: “Я”, бо Ваші вражіння не мають наскрізь особистого тону, — далі: це видаватись ме претенсіонально. Придумайте самі дватри інші, якщо моя пропозиція “Одним скоком до Мароко” видається трохи eccentricne...». Відтак він нагадає С. Яблонській про необхідність створення коментарів до фраз арабською, що свідчить про надзвичайно ретельний підхід Рудницького до підготовки видання та увагу до пересічного читача: «Не забудьте пригадати, що мушу прислати Вам арабські слова, яких пояснень не маємо...».

Уже з листа від 11 грудня 1931 р. ми дізнаємося, що М. Рудницький опинився у ситуації, коли заголовок на обкладинці є неприйнятним й замінити його потрібно, використавши таку ж кількість знаків, щоб не псувати композиції, — саме так і з'явилася назва «Чар Марока»: «Книжка Ваша повинна бути готова цього місяця. [...] Кліші (фотографії. — А. Б.) вже готові, піде їх 8 на окремим добрім папері. Тому, що на обгортці лишився напис «Про Мароко», я, щоби не псувати композиції артиста мусів дати інший заголовок із трьох букв, отже вибрав “Чар Марока” — заголовок привабливий. [...] При її виході напишу про неї теплий фейлятон...». «Теплий фейлятон» вийшов у газеті «Діло» за 28 січня 1932 р. У ньому Рудницький дає чи не найкращий критичний висновок про твори С. Яблонської: «Минулого року прийшов до мене рукопис із Парижа із проханням перечитати і зробити з ним, що завгодно. Це-ж і книжка “Чар Марока”: — барвистий стиль, жива

обсервація, життєрадісна усмішка. Головно стиль; він, і тільки він є виявом таланту. Все інше: чужі слова, граматичні помилки, правопис, можна завсіди перед друком виправити, поперекреслювати, повирізувати. Ока, яким автор глядить на невідомий нам світ, вставити в текст не можна». Справді, вона ніколи спеціально не вчила української мови: російська школа в Таганрозі під час Першої світової, польська гімназія у Львові, кілька польськомовних освітніх курсів, відтак Париж і далекі обрії незвіданого — досконалії граматиці ніде узятися, як і гарному словнику, зрештою. Саме тому С. Яблонська називає автомобільне кермо корбою, а тулуб — кадовбом. Але те, як вона викручується і, не знаючи потрібного слова на позначення предмета, використовує асоціації чи якимось чином адаптує оті «чужі слова», і є однією з ознак її неповторного стилю.

Шостого вересня 1932 р. М. Рудницький резюмує історію з «Чаром Марока», вкотре нагадуючи, хто став видавцем, та нарікаючи на певні, з його погляду, ганджі: «Книжку взяла в наклад “Книгарня Наук. Тов. ім. Шевч.” — фірма солідна. Мені тільки соромно за обгортку, яка вийшла препоганою. Турин може плакати з пересердя. Натякав я редакторці “Нової Хати”: чому не були згадки за книжку; погодилась, що їм прикро, що “забули”. Це в нас національна недуга: “забув”», — а також висловлює надію на спільне творення наступних проєктів. Отже, попри впертість та надмірний егоцентризм С. Яблонської, цей досвід співпраці та його результат таки задовольнили вимогливого М. Рудницького, таки не кожному молодому галицькому автору він хотів бути літературним «хресним батьком»: «Тішусь дуже, що обіцяєте прислати мені свої нові вражіння. Отже не втратили ще довіри до мене? [...] Ладьте рукопис. Можете переслати його з повним довірям на мої руки. Маєте тут симпатиків; між іншим моя приятелька п[ан]на Бурачинська, редакторка “Н. Хати” побивається за Вами. Отже маєте хресних батьків. Пишіть точніше: що робите. І я обіцяю відзиватися частіше».

Загалом, у листах М. Рудницького до С. Яблонської яскраво простежується прагнення редактора опікуватися її текстами, сприяти їх публікуванню, допомагати авторці професійно. Нині ці листи недоступні українському досліднику, проте сподіваємося, що невдовзі вони будуть опубліковані. Це дасть змогу докладніше вивчити особливості професійної комунікації в царині літератури і

журналістики, зрозуміти складні процеси текстотворення і формування контенту у пресі, а також наповнити новою інформацією творчі біографії непересічних особистостей, які брали участь у галицькій журналістиці 1930-х рр.

1. *Карманський П.* Українська богема / Петро Карманський. — Львів, 1996. — С. 118, 119.
2. Лист С. Яблонської до А. Крушельницького від 10.03.1930, м. Париж // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. — Ф. 311, оп.1, спр. 14. — Арк. 127.

Вероніка Гоменюк

**З ЕПІСТОЛЯРІЮ КОРЕСПОНДЕНТКИ:
СПІВПРАЦЯ СОФІЇ ЯБЛОНСЬКОЇ ІЗ ЖУРНАЛОМ
«НОВА ХАТА»**

Проаналізовано листи Софії Яблонської, написані до Лідії Бурачинської — редактора часопису «Нова Хата» у 1931—1939 рр. Розглянуто публікації автора у часописі; акцентовано на рубриках, створених спеціально для цього жіночого видання; висвітлено стосунки редактора та кореспондентки, їх вплив на публікований матеріал.

Ключові слова: *Софія Яблонська, Лідія Бурачинська, «Нова Хата», публіцистика, жіночий часопис.*

Проанализированы письма Софии Яблонской к Лидии Бурачинской — редактору журнала «Нова Хата» в 1931—1939 гг. Рассмотрены публикации автора в журнале. Акцентировано на рубриках, созданных специально для этого женского издания. Освещены отношения редактора и корреспондента, их влияние на публикуемый материал.

Ключевые слова: *София Яблонская, Лидия Бурачинская, «Нова Хата», публицистика, женский журнал.*

The letters of Sophia Yablonska, written to Lidiia Burachinska, the editor of the magazine «Nova Khata» in 1931-1939 has been analysed. The publication of the author in the magazine have been examined; the headings created specifically for this female edition have been highlighted; a relationship between the editor and the correspondent as well as influence on the published material have been illuminated.